

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาศักยภาพและมูลค่าของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวต่อการสร้างรายได้ของจังหวัดชัยนาท
สิงห์บุรี สระแก้ว และสมุทรสาคร ในเขตภาคกลาง

ภาคกลางได้ชื่อว่าเป็น “อู่ข้าว อู่น้ำ” ของประเทศ ในด้านการท่องเที่ยว มีรายได้จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถึง 85,000 ล้านบาทต่อปี มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีหลากหลาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ ธรรมชาติ นอกจากนี้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน แต่เนื่องจากในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยต้องประสบปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยว นับตั้งแต่ วิกฤตการณ์โรคซาร์ วิกฤตการณ์ราคาน้ำมัน การแพร่ระบาดของโรคหวัดสายพันธุ์ใหม่ วิกฤตการณ์การเมืองในประเทศ และ วิกฤตมหาอุทกภัยในปี 2554 นอกจากนี้ ปัญหาระดับศักยภาพและความพร้อมทางการค้าและบริการต่อการท่องเที่ยว ชุมชนยังอยู่ในระดับต่ำ ปัญหาการตลาดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ยังไม่ตอบสนองความต้องการ และ ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่แท้จริงทำให้ไม่เกิดการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องและยั่งยืน ปัญหาการขาดการจัดการความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดที่ดีพอทำให้การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยังไม่มีประสิทธิภาพและนับวันจะเพิ่มพูนปัญหาที่หลากหลายและเพิ่มมากขึ้น ทำให้รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัดลดน้อยลงและไม่มีความยั่งยืน

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาแห่งประเทศไทย ได้กำหนดแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติปี พ.ศ. 2555-2559 โดยได้จัดกลุ่มจังหวัดทั่วประเทศไว้ 8 กลุ่มตามสภาพพื้นที่ และศักยภาพการท่องเที่ยว ในแผนดังกล่าวได้จัดกลุ่มจังหวัดในภาคกลาง 24 จังหวัด ไว้ 3 กลุ่ม คือ **กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง** รวม 18 จังหวัด **กลุ่มท่องเที่ยว Active Beach** รวม 4 จังหวัด และ **กลุ่มท่องเที่ยว Royal Coast** รวม 2 จังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับการจัดกลุ่มจังหวัดของสำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง และ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตาม กลุ่มจังหวัดต่างๆ 24 จังหวัดในภาคกลาง ได้มีสถาบัน TDRi ทำการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวเบื้องต้นพบว่า มี 4 จังหวัดคือ จังหวัด **ชัยนาท สิงห์บุรี สระแก้ว และ สมุทรสาคร** ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่ดีกว่าจังหวัดอื่นๆในภาคกลางจึงน่าสนใจที่จะศึกษาศักยภาพและมูลค่าผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มีผลต่อการสร้างรายได้เพิ่มขึ้นของกลุ่มจังหวัดดังกล่าวในเขตภาคกลาง คณะผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะ 4 จังหวัดนี้

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการบูรณาการของ 3 โครงการย่อยคือ **การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว แผนการตลาดท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ การจัดการความรู้การท่องเที่ยวและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อส่งเสริมรายได้ที่ยั่งยืน** ของทั้ง 4 จังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ เพื่อประเมินศักยภาพผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี สระแก้ว และสมุทรสาคร ในเขตภาคกลาง เพื่อพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี สระแก้ว และ สมุทรสาคร ในเขต

ภาคกลาง เพื่อจัดการองค์ความรู้ที่ได้จากการประเมินศักยภาพ (โครงการย่อยที่ 1) การตลาดท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (โครงการย่อยที่ 2) และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี สระแก้ว และ สมุทรสาคร เพื่อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวและทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยว และนำไปสู่การสร้างรายได้ที่ยั่งยืนของจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี สระแก้ว และ สมุทรสาคร และ เพื่อส่งเสริมการบูรณาการการวิจัย ด้านการท่องเที่ยว แบบสหวิทยาการของจังหวัดชัยนาท สิงห์บุรี สระแก้ว และสมุทรสาคร ในเขตภาคกลาง

ในการดำเนินการวิจัยจะทำการศึกษาทั้งการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ สำหรับการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพได้ทำการศึกษาพร้อมกันทั้ง 3 โครงการย่อย โดยศึกษาเชิงลึกแบบสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มบุคคล 3 กลุ่มคือ กลุ่มประชาชนในพื้นที่ กลุ่มผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และกลุ่มองค์กรท้องถิ่นทั้งหน่วยราชการ โดยทำการศึกษาไม่น้อยกว่า 3 พื้นที่ต่อ 1 จังหวัด สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณแต่ละโครงการใช้แบบสำรวจของแต่ละโครงการและบูรณาการผลการศึกษาร่วมกัน โดยทำการศึกษาจากนักท่องเที่ยวที่เคยและอยู่ระหว่างการท่องเที่ยว โดยการศึกษาครั้งนี้เน้นการศึกษาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยว 5 ผลิตภัณฑ์ คือ อาหาร นันทนาการ ที่พัก องค์ความรู้ ธรรมชาติ

จากการบูรณาการผลการศึกษาของทั้ง 3 โครงการ พบว่า

จังหวัดชัยนาท สิงห์บุรีและสระแก้วมีศักยภาพผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนจังหวัดสมุทรสาครมีศักยภาพผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูงแต่มีแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับต่ำ แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพของจังหวัดชัยนาทคือ สวนนกชัยนาทและวัดปากคลองมะขามเฒ่า จังหวัดสิงห์บุรีคือ วัดพระนอนจักรสีห์และวัดพิบูลทอง จังหวัดสระแก้วคือ อุทยานแห่งชาติปางสีดา/ตาพระยา ส่วนจังหวัดสมุทรสาครคือเบญจรงค์ดอนไก่ดีและศาลพันท้ายนรสิงห์ แนวทางสร้างเสริมศักยภาพควรเน้นการนำเสนอการท่องเที่ยวเชิงสังคมวัฒนธรรม ให้คนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เกิดความกลมกลืนระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดศักยภาพที่ยั่งยืน

จากผลการประเมินศักยภาพของโครงการย่อยที่ 1 และข้อค้นพบจากการสำรวจของโครงการย่อยที่ 3 เกี่ยวกับการจัดการความรู้ โครงการย่อยที่ 2 ได้นำผลมาบูรณาการ ทำให้ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดทั้งสี่ ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยนาทคือ นันทนาการของสวนนกและวัดปากคลองมะขามเฒ่า ผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวของจังหวัดสิงห์บุรีคือ องค์ความรู้สำคัญที่วัดพระนอนจักรสีห์และวัดพิบูลทอง ตลอดจนองค์ความรู้จากการทำประมงน้ำจืดทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ปลาที่มีชื่อเสียง ของจังหวัดสระแก้วคือ ผลิตภัณฑ์นันทนาการซึ่งเป็นการจับจ่ายสินค้าที่ตลาดโรงเกลือและธรรมชาติของอุทยานแห่งชาติปางสีดา/ตาพระยา ของจังหวัดสมุทรสาครคือ อาหารซึ่งได้แก่อาหารทะเลและผลไม้

รองลงมาคือองค์ความรู้จากข้อคิดเกี่ยวกับศาลพันท้ายนรสิงห์ และองค์ความรู้ที่อยู่ในผลิตภัณฑ์เบญจรงค์ตอนไก่อ้มาใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สำหรับการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเป็นการนำวัตถุดิบในท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่มีคุณค่าและหายากจนนักท่องเที่ยวต้องไปแสวงหาหรือเยี่ยมชมเยียนถึงถิ่นของจังหวัดนั้น ส่วนโครงการย่อยที่ 3 ศึกษาเรื่องการจัดการความรู้การท่องเที่ยวโดยเสาะหาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแต่ละจังหวัด ศึกษารูปแบบการจัดการองค์ความรู้ในแต่ละจังหวัด บูรณาการผลการศึกษาจากโครงการย่อยที่ 1 และโครงการย่อยที่ 2 เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลการท่องเที่ยว พัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์และนำเสนอหลักสูตรการให้ความรู้ด้านการตลาดท่องเที่ยว และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมรายได้ที่ยั่งยืน

ผลการศึกษาของทั้ง 3 โครงการย่อยมีข้อเสนอแนะจำแนกตามจังหวัดต่างๆเป็นดังนี้

จังหวัดชัยนาท ควรให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี แหล่งประวัติศาสตร์ และผสมผสานวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกทั้งใช้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นสร้างผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น สวนนกควรสร้างบรรยากาศให้เหมาะกับนักท่องเที่ยวกลุ่มเด็กและครอบครัวที่มีเด็กเล็ก ปรับปรุงด้านความสะอาดและความเพียงพอของห้องน้ำทั้งหญิงและชาย อาหารในแหล่งท่องเที่ยวควรให้มีเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น นอกจากนี้ท้องถิ่นควรจัดการการท่องเที่ยวแบบค่อยเป็นค่อยไป ด้านการจัดการความรู้ควรเพิ่มศูนย์เรียนรู้ด้านภูมิปัญญาของชุมชนพร้อมกับสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์และส่งเสริมการศึกษาดูงาน/ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ตัวแทนของท้องถิ่น สนับสนุนการปรับปรุงคุณภาพและปริมาณการผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดสากล และจัดให้มีหลักสูตรสำหรับคนในชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ที่เหมาะสมด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรทำสื่อเป็นแผ่นพับ รวมทั้งมีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ทางเวปไซด์

จังหวัดสิงห์บุรี ควรมีการเชื่อมโยงในการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยการประสานความร่วมมือกับจังหวัดใกล้เคียงที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวของจังหวัดควรดึงเอาองค์ความรู้ของจังหวัดมาประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น และควรนำเอาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาเรียบเรียงให้เหมาะสมเพื่อเพิ่มความต้องการในการท่องเที่ยว ควรมีการประชาสัมพันธ์อาหารและผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้จับจ่ายใช้สอยอันนำมาซึ่งรายได้ของท้องถิ่น ของที่ระลึกและอาหารแปรรูปควรปรับปรุงผลิตภัณฑ์และระบุสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสิงห์บุรี ควรปรับปรุง ดูแล ทำนุบำรุง โบราณสถาน โบราณวัตถุ สนับสนุนการดูงานและฝึกอบรมแก่ตัวแทนของชุมชนและหน่วยราชการ สนับสนุนเร่งรัดการจัดการในด้านการชลประทาน และระบบสาธารณสุข อีกทั้งให้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการสร้างและการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีงาม

จังหวัดสระแก้ว ผู้ที่เกี่ยวข้องควรมีการกำกับดูแลพ่อค้าแม่ค้าให้เคารพกฎเกณฑ์กติกาของตลาด มีจริยธรรมในการค้าขาย รักษาความสะอาดบริเวณร้านค้าของตนรวมถึงบริเวณตลาด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการร้านอาหารและน้ำดื่มต้องรู้จักวิธีการป้องกันแมลงวัน เชื้อโรคและฝุ่นละออง ใช้ภาชนะที่สะอาดถูกต้องตามหลักอนามัย ร้านอาหารโดยเฉพาะอาหารเวียดนามซึ่งพบว่านักท่องเที่ยวมีความนิยมจะต้องทำป้ายให้ชัดเจนและประชาสัมพันธ์แนะนำร้าน แผนที่ทางไปร้านให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เจ้าหน้าที่อุทยานต้องรักษาความปลอดภัยและความสะอาดของบริเวณอุทยานและน้ำตกอย่างสม่ำเสมอ มีบทลงโทษนักท่องเที่ยวที่ทำผิดกฎของอุทยาน นอกจากนี้ควรมีการฟื้นฟู ปรับปรุง สนับสนุน การดูแลรักษาเรื่องราวของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้ผู้คนกลับมาสนใจโบราณสถานให้มากกว่านี้ การพัฒนาโฮมสเตย์ควรเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ส่งเสริม สนับสนุนการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบการมีส่วนร่วม ส่งเสริมกิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์ฯ การจัดทำฐานความรู้ด้านต่างๆ อีกทั้งเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และความเข้าใจเพื่อสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของให้แก่ประชาชนเจ้าของพื้นที่ สุดท้ายควรให้มีการจัดอบรมหลักสูตรสำหรับคนในชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

จังหวัดสมุทรสาคร ผู้ประกอบการอาหารทะเล ควรเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ของตนด้วยการรักษาความสดและความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ มีการเตรียมบรรจุภัณฑ์เพื่อรักษาความสดและสะดวกในการนำกลับ นอกจากนี้กลุ่มผู้ขายอาหารทะเลควรมีการคิดค้นเมนูใหม่ทั้งอาหารสดและอาหารแปรรูปเพื่อเพิ่มทางเลือกให้กับผู้บริโภค ผู้ที่เกี่ยวข้องกับตลาดทะเลควรดูแลรักษาความสะอาดของตลาดอย่างสม่ำเสมอทุกจุด มีที่ล้างมือตามจุดต่างๆ ตลอดจนมีการจัดระเบียบที่จอดรถ ควรปรับปรุง ส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณีในชุมชน และการจัดทำฐานข้อมูลความรู้ด้านต่างๆ เช่น องค์ความรู้ด้านการใช้ไม้ไผ่ชะลอกลิ้น การทำนาเกลือ การเกษตรกรรม การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว และการปรับปรุงเส้นทางรถเพื่อเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ควรเร่งรัดการจัดสร้างระบบสาธารณูปโภคในแหล่งท่องเที่ยวที่กำลังดำเนินการอยู่ รวมทั้งควรเร่งรัดควบคุมตรวจจับการลักลอบทิ้งน้ำเสียลงในลำคลองสาธารณะ และควรจัดให้มีการอบรมหลักสูตรสำหรับคนในชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตามทุกจังหวัดมีจุดด้อยในเรื่องการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวไม่มีอิสระในการบริหารงานด้านงบประมาณการท่องเที่ยวต้องขึ้นอยู่กับจังหวัดอื่น นอกจากนี้ทั้ง 4 จังหวัด ยังขาดการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน อีกทั้งผู้รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวมีการโยกย้ายตามวาระทำให้แผนงานไม่มีความต่อเนื่องและไม่มียุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชัดเจน ทำให้มีผู้รับผิดชอบหลายหน่วยงานและไม่มีการบูรณาการงานท่องเที่ยวร่วมกัน